

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ БАЗИ РЕГІОНУ

Нехайчук Д.В., к.е.н., доцент, НАПКБ

У статті розкривається сутність та склад фінансів на регіональному рівні. Показується значення таких складових як фінансові ресурси підприємств та домогосподарств регіону. Робляться відповідні висновки щодо секторного підходу до оцінки фінансової бази регіону.

Ключові слова: фінансові ресурси, підприємства, домогосподарства в економіці регіону.

ВСТУП

Практика показує, що єдині методологічні розробки з аналізу фінансових ресурсів регіону на сьогодні відсутні. Це створює труднощі у зборі та обробці даних щодо існуючого механізму формування, розподілу й використання фінансових ресурсів на місцях і ще більші проблеми, пов'язані із оцінкою діючої регіональної системи фінансового регулювання. Різновиди методик обумовлюються в обмеженні поняття «фінансові ресурси» тими чи іншими фінансовими засобами, які мають відношення до даної території, і які систематизовано у такі підходи до аналізу [1, с. 59]:

- 1) фінансові ресурси регіону обмежуються територіальним бюджетом і децентралізованими грошовими фондами, які залишаються в розпорядженні підприємств даної області [4, 7, 9];
- 2) фінансові ресурси регіону подаються у вигляді кінцевого результату діяльності всіх підприємств і організацій, розміщених у регіоні, включаючи засоби, які формуються в результаті перерозподілу грошових коштів населення (сплата обов'язкових відрахувань із фонду оплати праці) [3, 5, 6];
- 3) фінансові ресурси регіону аналізуються, як сукупність створених в регіоні доходів і залучених ззовні фінансових ресурсів, ресурсів централізованих фондів, коштів міжнародних фінансових організацій [8, 10, 11].

Досвід фінансового регулювання свідчить про те, що органами державного регулювання регіону взагалі питання розрахунку можливих фінансових ресурсів території не ставиться, що приводить до недостатньо ефективного використання інструментарію фінансового механізму регулювання економіки території. Оцінка фінансових ресурсів регіону проводиться за результатами виконання регіональної програми соціально-економічного розвитку і обмежується коштами місцевих бюджетів і централізованими загальнодержавними фондами. Однак, ми вважаємо, що в основі фінансової бази регіону повинен лежати секторний підхід, який дасть можливість охопити всі сектори регіональної економіки в питаннях фінансового забезпечення територіального розвитку та представить цілісну картину наявності фінансових ресурсів на які спрямовується дія інструментаріїв фінансового механізму. Згідно даного підходу фінанси регіону розглядаються як: фінанси сектору державного управління (місцевих органів влади), фінанси сектору не фінансових установ (виробництва), фінанси домашніх господарств, фінанси, створені в секторі фінансових і кредитних установ регіону (депозити в національній і іноземній валюті, кошти, залучені через ринок місцевих боргових зобов'язань), фінанси тіньового сектору економіки [1, с. 74].

Дані підсистеми фінансів тісно пов'язанні між собою, оскільки за рахунок фінансів сектору підприємств і домогосподарств формуються фінансові ресурси місцевих органів влади і саме на них спрямовані механізми формування останніх через фінансове та податкове регулювання. У свою чергу фінансові ресурси місцевих органів влади значною мірою повертаються населенню та підприємствам у вигляді субсидій, дотацій, соціальних програм та капіталовкладень. Фінанси підприємств та населення також пов'язанні між собою: для більшості громадян заробітна плата та дивіденди, які вони отримують від підприємств, є основними джерелами формування власних фінансових ресурсів. З іншого боку, ці ресурси поповнюють фінанси підприємств, через споживання, купівлю акцій та утворення малих підприємств.

При оцінці фінансової бази за вихідну точку беруться саме фінансові ресурси та можливості господарських підприємств, установ, організацій різних форм власності та видів діяльності, оскільки з їх допомогою створюється валовий внутрішній продукт регіону, що є джерелом фінансових ресурсів місцевої влади.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є наукове обґрунтування секторного підходу до визначення обсягів і структури фінансових ресурсів підприємств і домогосподарств в економіці регіону.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансові ресурси суб'єктів господарювання є основою фінансової бази регіону, що підтверджують дані табл. 1. Фінансові ресурси суб'єктів господарювання формуються за рахунок створення та розподілу валового регіонального продукту відповідної території, а також перерозподілу фінансових ресурсів між іншими секторами регіональної економіки.

Структура джерел фінансових ресурсів підприємств в АРК
(у відсотках до загального обсягу за роками)

	2004	2005	2006	2007	2008
Всього	100	100	100	100	100
у тому числі за рахунок					
коштів державного бюджету	10,2	8,2	6,7	6,6	5,4
коштів місцевих бюджетів	8,5	4,2	5,3	6,7	4,8
власних коштів підприємств та організацій	62,4	52,0	57,7	50,3	56,7
кредитів банків та інших позик	5,9	13,5	15,6	16,6	16,7
коштів іноземних інвесторів	4,4	10,8	3,2	5,0	4,6
коштів вітчизняних інвесторів	1,4	1,0	0,9	1,1	1,6
інших джерел фінансування	7,2	10,3	10,6	13,7	10,3

За матеріалами Міністерства економіки АРК

Фінансові ресурси підприємств, як важлива складова фінансової бази регіону, направлені на розвиток і утримання виробничої та соціальної інфраструктури регіону. Головним джерелом формування коштів підприємств, передбачених для фінансування інфраструктури є їх прибуток та амортизаційні відрахування.

Співвідношення між прибутковими і збитковими підприємствами автономії на протязі 2003-2008 років не мало суттєвих змін (рис. 1).

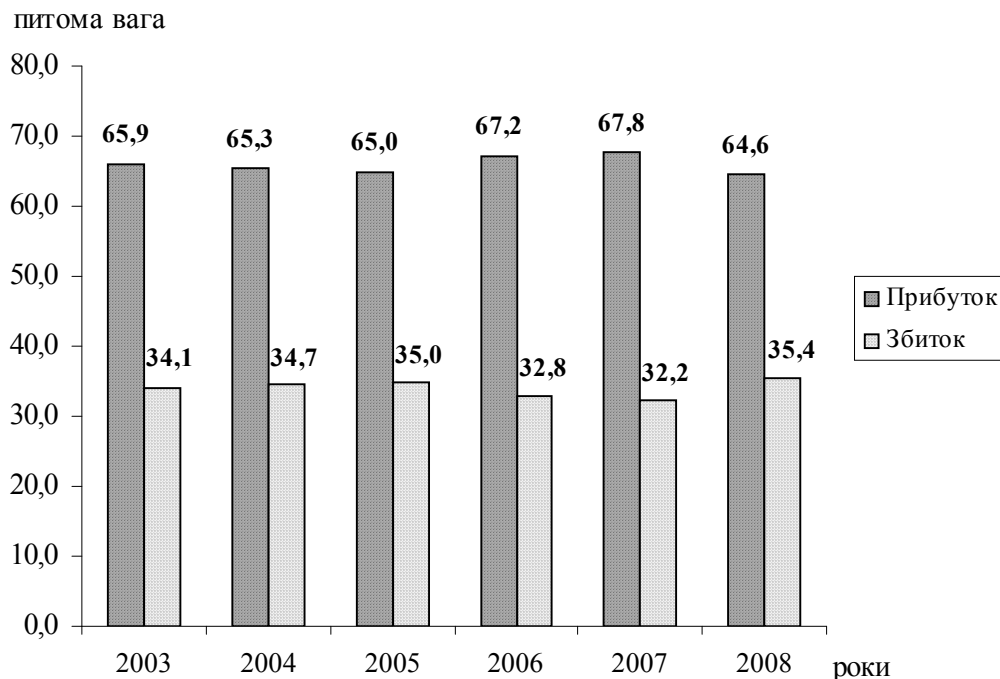

Рис. 1. Співвідношення кількості збиткових і прибуткових підприємств Автономної Республіки Крим за 2003-2008 роки (за даними ГУ статистики в АРК)

Але збитки в абсолютному виразі значно зросли у 2008 році, як у цілому по автономії, так і в розрізі видів діяльності, про що свідчать дані табл. 2.

Позитивні тенденції на протязі 2003-2007 років в цілому за фінансовими результатами автономії змінилися на значне зростання збитків у 2008 році. Величезні збитки мало будівництво, торгівля, операції з нерухомим майном.

Оцінка фінансового результату виробничого сектору показує, що:

- по-перше, спрямування фінансових ресурсів в одну з галузей, автоматично зменшує показники в іншій (тобто в умовах обмеженості фінансових ресурсів неможливо здійснити перерозподіл коштів, який забезпечив би комплексний розвиток економіки, тому доводиться вибирати пріоритети);
- по-друге, вибір пріоритетів фінансування повинен спиратися на найперспективніші галузі чи форми господарювання, які можуть дати очікуваний ефект (так, в АРК пріоритетними галузями вибрано сільське господарство, харчову та переробну промисловість, а спрямування в ці галузі фінансових потоків дало можливість підвищити фінансовий результат);
- по-третє, існує об'єктивна необхідність закріплення позитивних тенденцій, шляхом оптимального розподілу фінансових ресурсів за галузями економіки (тобто системний підхід має забезпечува-

Таблиця 2

Фінансовий результат діяльності підприємств в розрізі галузей економіки АРК за 2003-2008 роки, тис. грн.

Галузі	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Всього по АРК прибуток, збиток (-)	51,9	317,2	605,6	637,8	512,4	-1578,1
Промисловість	-119,5	70,0	281,4	535,6	418,1	-23,5
Сільське господарство	34,4	200,0	354,5	28,2	219,1	197,1
Транспорт і зв'язок	237,5	101,9	-38,4	-16,4	12,1	-127,0
Будівництво	4,1	-33,0	-2,3	29,5	-57,3	-506,3
Торгівля	-10,1	12,1	12,7	106,7	6,3	-252,2
Діяльність готелів та ресторанів	-22,4	-17,6	-16,3	-30,3	-26,8	-235,3
Операції з нерухомим майном	-26,4	-15,4	-3,4	-28,8	-17,7	-506,0
Житлово-комунальне господарство	-0,2	3,8	6,4	-3,3	19,2	-50,6
Фінансова діяльність	3,0	12,1	4,9	9,3	11,8	-11,3

За даними Головного управління статистики в АРК.

тися шляхом поетапного «підтягування» не окремих галузей, а кожної з них, з метою формування багатогалузевої структури економіки з усіма їй необхідними ефективними зв'язками).

І останнім напрямком, на наш погляд, має стати пошук додаткових пріоритетів чи можливостей зміцнення фінансової бази регіону. Для АРК у даному напрямку перспективним є, наприклад, розвиток курортно-туристичної галузі, оскільки автономія багата на історико-архітектурні та культурні цінності, а також рекреаційні ресурси.

У багатьох країнах світу амортизаційні відрахування, як внутрішнє джерело відтворення основного капіталу, посідає одне з провідних місць, а амортизаційній політиці надається значна увага.

Але амортизація являє собою надзвичайно складне економічне явище. Серед науковців немає однозначного підходу до ролі амортизації як джерела фінансових ресурсів. Це зумовлено як природою амортизації, так і протиріччями нормативних документів щодо регулювання амортизаційних фондів підприємства.

Ми цілком розділяємо думку Л. Бабич [12, с. 164], що однією з головних проблем сучасної амортизаційної політики є нецільове використання підприємствами амортизаційних відрахувань, оскільки податковий метод амортизації не визначає, на які заходи можуть використовуватися амортизаційні кошти. Це сталося у зв'язку зі скасуванням положень законодавства щодо формування амортизаційного фонду підприємства. Тому надходження грошових коштів від амортизації використовується не за призначенням, тобто на фінансування капіталовкладень, а на поточні витрати.

Амортизація в операційних витратах з реалізованої продукції у 2007 році складала 1669,9 млн.грн., а у 2008 році — 2043,9 млн.грн. (табл. 3).

Таблиця 3

Амортизація за галузями економіки АРК, млн. грн.

Найменування галузей	2007	2008
Усього	1669,9	2043,9
Сільське господарство	110,9	128,0
Промисловість	626,9	705,6
Будівництво	96,9	189,3
Торгівля	93,4	111,3
Транспорт і зв'язок	89,1	108,2
Діяльність готелів та ресторанів	80,2	77,2
Операції з нерухомим майном, оренда	451,3	568,9
Житлово-комунальне господарство	36,1	52,5

За даними Головного управління статистики в АРК

З таблиці 3 видно, що амортизаційні відрахування є значним фінансовим ресурсом розвитку як підприємств, так і регіону в цілому.

Окрім фінансів суб'єктів господарювання другою важливою складовою фінансової бази регіону є фінанси сектору домогосподарств, тобто населення регіону. Фінанси сектору домашніх господарств регіону — це грошові фонди, що формуються з доходів громадян, отриманих на основі трудової, господарської та іншої діяльності, або із спадщини. Вони знаходяться у розпорядженні територіаль-

них громад у вигляді вкладів, заощаджень і депозитів у банківській системі та інших фінансових установах.

Сукупний дохід домашніх господарств в своїй структурі включає:

1) вироблений ними дохід в процесі виробництва товарів і надання послуг, що споживаються як у домашніх господарствах (внутрішнє споживання чи самоспоживання), так і реалізуються на товарному ринку (офіційне або неофіційне споживання);

2) загальний дохід сім'ї, отриманий при перерозподілі сукупного змішаного доходу від ведення домашнього господарства та індивідуальної приватної діяльності й доходу від власності (надходження доходів індивідуальних власників, дивідендів, рентних платежів, надходження із фінансової системи (відсотків на заощадження в усіх формах, доходів від продажу іноземної валюти та інші));

3) офіційну і неофіційну оплату праці;

4) соціальні трансферти (пенсії, стипендії, допомоги, інші види соціальної підтримки);

5) трансферти, отримані з-за кордону (табл. 4).

Таблиця 4

Доходи населення АРК, млн. грн.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Доходи всього	8135	10022	13883	16834	22878	31537
в т.ч.						
заробітна плата	3522	4249	5721	7200	9435	12338
прибуток та змішаний дохід	1097	1343	1853	2316	3349	4904
доходи від власності	249	267	316	354	574	—
соціальні допомоги	1322	1931	3196	3728	4743	6817
Наявний дохід	5983	7676	10806	13006	16957	23948

За даними Головного управління статистики в АРК

Визначити загальний обсяг фінансових ресурсів населення для конкретного регіону дуже важко, оскільки в процесі обрахунку обов'язково будуть упущені додаткові чи альтернативні джерела власних надходжень громадян, такі як доходи поза місцем основної діяльності, отримані за межами регіону, де проживають ті чи інші громадяни або із-за кордону, також неофіційні доходи. Лише на основі щорічних декларацій про доходи громадян, неможливо встановити точну кількість грошових ресурсів, які зосереджені в руках населення, особливо в умовах при яких нелегальний економічний сектор займає понад 50%, і саме в ньому зосереджена більша частка фінансових ресурсів регіону. Проте фінансові ресурси громадян відіграють важливе значення в економіці регіону, оскільки нарахування на фонд оплати праці, незважаючи на надмірне податкове навантаження, на сьогодні займають основну питому вагу власних надходжень регіональних бюджетів, а також формування грошових коштів Пенсійного та інших централізованих цільових фондів.

В структурі доходів заробітна плата складає 39,1%, соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти — 42,6%, прибуток та змішаний дохід — 15,6%.

При розрахунку фінансових ресурсів населення слід також брати до уваги і кількість тих грошових коштів, на які громадяни мають повне право, але які не можуть отримати в силу заборгованості з заробітної плати від роботодавців (табл. 5). Це, так звані, пасивні ресурси населення, які залишаються в розпорядженні підприємств та організацій, що користуються ними на безкредитній основі

Таблиця 5

Динаміка розрахунків по заборгованості із заробітної плати в 2008-2009 роках, тис. грн.

Найменування сфери	на 01.01. 2008 р.	на 01.04. 2008 р.	на 01.07. 2008 р.	на 01.10. 2008 р.	на 01.01. 2009 р.	на 01.04. 2009 р.	на 01.07. 2009 р.	на 01.10. 2009 р.
Освіта	—	87,8	64,8	148,0	—	—	—	—
Охорона здоров'я	—	—	50,7	—	—	—	—	34,9
Культура	—	—	—	—	139,6	—	—	—
Промисловість	20055,2	21761,2	23835,6	26236,3	28049,8	31688,6	35034,0	37528,5
АРК	11755,3	12515,2	12075,6	11074,4	13019,8	14043,3	15014,9	14343,4
Будівництво	1328,2	957,6	899,1	839,0	986,7	2563,0	4088,3	5499,5
ЖКГ	2951,1	3909,5	3544,1	2775,0	2730,9	6219,4	7489,58	5458,8
Курорти	1138,4	1923,2	283,4	34,7	3332,0	4790,7	1049,5	582,6
Молодіжна політика	—	—	—	—	10,2	—	—	—
Інформаційна сфера	804,2	—	—	41,2	41,2	105,1	217,4	191,9
Торівля	24,7	73,7	51,1	9	79,7	82,5	100,7	98,1

За даними Міністерства праці та соціальної політики АРК

та, одночасно, знецінюються під впливом інфляційних процесів, а також не забезпечують можливий приріст грошових ресурсів населення, наприклад, від банківських чи інших вкладів.

Наявність ситуації, при якій у регіоні існує заборгованість із заробітної плати в тій чи іншій галузі або сфері життєдіяльності знижує рівень господарської діяльності, погіршує відношення до праці громадян, не забезпечує їх соціальних гарантій та підриває довіру населення до місцевої влади в цілому. Відповідно усі ці фактори негативно впливають на формування фінансової бази, в структурі якої фінансові ресурси населення відіграють нагромаджуючу, відновлювальну та інвестиційну ролі.

ВИСНОВКИ

Секторний підхід до оцінки фінансової бази регіону дає можливість визначити: а) структуру її формування і наявність реальних фінансових можливостей щодо залучення додаткових ресурсів для розширеного відтворення економіки регіону; б) взаємозв'язки між секторами, які проявляються на стадії «переливу» фінансових ресурсів з перспективою підтримки та розширення фінансової бази окремого сектору. Використання даного підходу у практиці фінансового регулювання дає змогу вдало поєднати важелі фінансового механізму державного регулювання із визначеними завданнями та пріоритетами розвитку регіональної економіки.

Подальші дослідження в цьому напрямку передбачають розробку методичних підходів до оцінки ефективності формування і використання фінансових ресурсів підприємств і домогосподарств в економіці регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали та статистичні збірники Головного управління статистики в АРК 2003-2008 рр.
2. Бречко О.В. Фінансовий механізм державного регулювання економіки регіону (на прикладі Тернопільської області). Спеціальність 08.02.03. — Організація управління, планування та регулювання економікою; дис. к.е.н. / О.В. Бречко. — Київ, 2004
3. Абанкіна І. Доходи муниципальних образований. / І. Абанкіна, Т. Абанкіна, А. Высоковский. // Финансы. — 1998. — №2. — С. 17-21.
4. Долішній М. Соціально-економічний потенціал регіону. / М. Долішній, Є. Бойко, І. Петрович і ін. — К.: Наукова думка, 1985. — 216 с.
5. Павлова Л.Н. Финансовый менеджмент. Управление денежным оборотом предприятий: Учебник для вузов. / Л.Н. Павлова. — М.: Банки и биржа, ЮНИТИ, 1995. — 400 с.
6. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави: суть, склад, структура. / К.В. Павлюк. // Фінанси України. — 1996. — №2. — С.16-24.
7. Романова Л.А. Экономика региона: самостоятельность и государственное регулирование. / Л.А. Романова. — Пермь: Перм.ун-т, 1994. — 36 с.
8. Сенгачов В.К. Фінансові ресурси народного господарства. / В.К. Сенгачов. — М.: Фінанси та статистика, 1982. — С. 49.
9. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком: Навч. посібник. / Д.М. Стеченко — К.: Вища школа, 2000, 223 с. — С.64-128.
10. Улюкаев А. Государственные финансы и региональное развитие. / А. Улюкаев // Вопросы экономики. — 1998. — №3. — С. 4-17.
11. Хачатурян С.В. Суть фінансових ресурсів та їх класифікація. / С.В. Хачатурян. // Фінанси України. — 2003. — №4. — С. 77-81.
12. Бабич Л.М. Актуальні проблеми амортизаційної політики в контексті податкового реформування. / Л.М. Бабич // Теорії мікро-макроекономіки. Збірник наукових праць професорсько-викладацького складу і аспірантів: Знання України. — 2003. — С. 162-167.